

PIASECZNO פיאסצ'נו

העיר, שהוקמה במאה ה-17 בידי נסיכי מאזוביה, משך 250 שנה – לאחר סיפוחה לאדמות הכתר- היוותה מרכז של חבל מלכותי בעל אופי של עיר ללא חומות. בתקופה הסכסוכנית, שליט המקום דאז, מארגן הצייד המלכותי אלכסנדר סולקובסקי הביא עמו יהודים להתיישב. הדבר עורר את התנגדותה של האוכלוסייה הנוצרית המקומית, אשר קיבלה בשתדלנות בשנת 1740 צו מלכותי האוסר על התיישבות יהודית – צו זה היה בעל תוקף מחייב עד שנת 1862. ואולם הצו לא נשמר בקפדנות יתרה, ומספרם בני דת משה גדל בהתמדה בעיר, בייחוד עם המעבר תחת השלטון הפרוסי כתוצאה מחלוקת פולין השלישית.

בשנת 1797 נזכר כבר קיומה של קהילה יהודית, שכוחה תקף היה גם לגבי סביבותיה של פיאסצ'נו, ובאלה גם יז'יורנה. הקהילה לא עמדה זמן רב: 26 יהודי העיר פיאסצ'נו (4 אחוזים מכלל האוכלוסייה ב-1808) הוכפפו לקהילה היהודית באנדז'ין. למרות אבדן העצמאות הארגונית הצבור היהודי בפיאסצ'נו חווה התפתחות מואצת בתקופת מלכות פולין (הממלכה הקונגרסאית): בשנת 1818 היא מנתה 160 בני אדם (18 אחוזים מכלל התושבים), ב-1856 – כבר למעלה מ-500 (42 אחוזים). בשנות ה-60 של המאה ה-19 נבנה בית כנסת עשוי עץ, שבמקומו אחרי 1886 הוקם חדש, בנוי אבן.

כד בבד עם גידול האוכלוסייה היהודית נתעוררו בעיות במקרה של קבורה, רישום הנישואין והילדים. על כן גם יהודי פיאסצ'נו החל במאמצים לקבל עצמאות מהקהילה היהודית באנדז'ין. ב-1869 הוקם סופסוף איזור מינהלי יהודי דתי בפיאסצ'נו, אשר פיקוחו השתרע על פיאסצ'נו עצמה, יז'יורנה, סקולימוב, בוגטקי, ווילאנוב. נרכשה חלקה מחוץ לעיר, שייעודה לבית עלמין. יוסף אדמסק היה לרב הראשון של פיאסצ'נו, ואחריו החסידים נח סקייבניק מגורה קלווריה והצדיק הנודע קלמן שפירו (החל מ-1913, עם בית מדרש פרטי שברחוב נייצאלה 15).

ב-1897 בעיר התגוררו כ-1100 בני דת משה, מה שהיווה 40 אחוז מכלל הצבור. מבחינת הדת, הרוב היו חסידים, ומבחינת העיסוק – יהודים רבים עסקו בכריית אבן ובמסחר בה בשוק הווארשאי. בתקופה שבין המלחמות הצבור היהודי, שהיווה עדיין כשליש מתושבי פיאסצ'נו, שיחק תפקיד חשוב בחיי הכלכלה והחברה בעיר, ובכך גם במועצת העיר. ההשפעה הפוליטית הניכרת ביותר בה הייתה לציונים ולאגודת ישראל החרדית. פעלו בתי ספר דתיים לבנים ולבנות. בשנות השלושים התקיימו גילדיות נפרדות של בעלי המלאכה היהודים: חייטים, סנדלרים, יצרני מגפיים, יצרני אוכפים, שוחטים ואופים, נגרים, צבעים, מעבדי ברזל ועץ.

בינואר 1940 בפקודת שלטונות הכיבוש הגרמנים הוקם היודנראט, שהיה מורכב מ-12 חברים, אשר מינה וועדת היגוי להזנת עניים בראשותו של ברוך היגיר. היהודים חויבו לעבוד חינם לטובת העיר, צבא הכיבוש והחקלאים מהאיזור בני הלאום הגרמני.

בחורף ובאביב 1940 הגיעו לעיר כמה מאות יהודים שגורשו בין השאר מלודג' ומגרובלין. ביולי אותה שנה השלטונות הגרמנים בפיאסצ'נו החלו להתוות את גבולות הגטו, אשר הוקם בחלקה הדרומי של העיר, בשכונת קיט, בשכונת ליער – גבולותיו סומנו בידי הרחובות שווינטוואנסקה, ירוזולימסקה (רח' ירושלים), טופלובה, צ'אייביצה, קרוטקה. עד לנובמבר 1940 אוכלס הגטו; אולם הוא התקיים משך תקופה קצרה ביותר. כבר בינואר ובפברואר 1941 הכובשים הגרמנים החלו בחיסולו, ואסיריו גורשו בכמה קבוצות אל גטו ווארשה. חלק מהבתים הנטושים נהרסו, ובאחרים יושבו פולנים שגורשו מחבל פומרניה. בתום המלחמה הקהילה היהודית לא קמה מחדש, ובית הכנסת הנחרב נהרס בהוראת השלטונות בשנות ה-70 של המאה שעברה.

בית העלמין היהודי בפיאסצ'נו הוקם בשנת 1869 – הקבורה האחרונה בו נערכה קרוב לוודאי בשנת 1941. בית העלמין מוקם מערבית למיקום העיר דאז, ברחוב יוליאן טובים היום. עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה מניחים כי בשטחו היו קרוב לאלף וחמש מאות קברים. בית העלמין היה מגודר בחומה עם שער עץ, הממוקם בצד הדרומי. בפקודת הגרמנים מצבות רבות נגדעו ושימשו אחר כך לבנייה. בתום המלחמה בית העלמין הננטש הפך לאתר פסולת בלתי חוקי. המצבות שעוד נותרו בו נפלו שלל לשודדים. הרוב המוחלט של החלקה עליה נמצא בית העלמין ייעודה לבנייה למגורים. רק בתחילת שנות ה-90 של המאה ה-20, הודות למאמצי של הקרן לזכרון הנצח, שלטונות העיר והצעירים, תלמידי בתי הספר בסביבה, שארית בית העלמין שלא ייעודה לבנייה סודרה ונוקתה. מהחלקה המקורית של 1,7 הקטר שעליה היה בית העלמין, הצליחו לשמר קטע במידות של 38 על 50 מטר בלבד (0,19 הקטר).

ליד השער של גדר בית העלמין מוקמו שלטי מידע אודות תולדות בית העלמין וכן על מעמדו כאתר לשימור. מול הכניסה מצויה אנדרטה שתוכננה בידי קרול טחורק, לזכר 60 קורבנות פשעי הנאצים בשנים 1942-1944, אשר בוצעו בשטח בית העלמין נגד היהודים והפולנים.

עד ימינוח נשתמרו בבית העלמין 36 מצבות בלבד, במצב שימור שונה. העתיקה ביותר שייכת ללייזור בן משה, שנפטר ב-1889 (המצבה שלו מיוחדת מבחינת ביצועה – עם לוח ראשי ובצדדיו מחציות עמודים, ולוח נוסף ועליו נחרט כלי לנטילת ידיים – סמל לשבט הלויים). בין המצבות שנשתמרו הרוב הן מסורתיות, עשויות אבן חול בצורת לוחות אנכיים עם חלק עליון מעוגל, משולש ומלבני. כל הכיתובים שנשתמרו הינם בעברית, קישוטי הפוליכרומיה הייחודיים כמעט שלא שרדו. גם כמות מסוימת של הקברים עצמם שרדה, ואשפר להניח כי חלק גדול של המצבות עומדות במקום ההטמנה הנכון והמקורי.

בית העלמין נמצא ברשימת האתרים לשימור תחת המספר 1409, רישום מיום ה-2 בפברואר 1991.